

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Versterking Lekdijk traject Wijk bij Duurstede – Amerongen

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

16 maart 2023 / projectnummer: 3328

1 Advies over het MER in het kort

Het hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) wil de Lekdijk aan de noordzijde van de Lek, over een traject van 11 kilometer tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen versterken, omdat de dijk niet voldoet aan de huidige veiligheidseisen. Voor het besluit hierover is een milieueffectrapport (MER) in twee delen opgesteld. In de eerste fase is een keuze gemaakt voor een voorkeursalternatief, dat in de tweede fase gedetailleerd is uitgewerkt. De Provincie Utrecht heeft de Commissie gevraagd te adviseren over het 'MER deel 2' dat gaat over fase 2. In dit advies spreekt de Commissie zich uit over de juistheid en de volledigheid van het MER.

Wat blijkt uit het MER?

Het MER laat zien dat de waterveiligheidsopgave sinds het besluit over het voorkeursalternatief (VKA) enigszins is gewijzigd op basis van nader onderzoek. Daardoor zijn soms extra maatregelen nodig om 'piping'¹ tegen te gaan. De hoofdlijnen van het VKA – waarin vooral gekozen is voor verticale constructies (stalen damwanden of andere materialen) – zijn hierdoor niet gewijzigd. Naast het VKA is in het MER een aparte variant zonder 'beheerstrook'² onderzocht.

Het MER maakt verder onderscheid tussen effecten in de aanlegfase en gebruiksfase en effecten van zogenaamde meekoppelkansen, zoals natuurontwikkeling en maatregelen ten behoeve van recreatie. In de aanlegfase zijn er vooral negatieve effecten voor natuur en nemen geluid en trillingen toe. Als de dijkversterking klaar is zijn zowel positieve effecten als negatieve effecten op natuur en landschap te verwachten en negatieve effecten op archeologische waarden. De variant zonder beheerstrook scoort iets beter op ruimtebeslag en landschappelijke inpassing. De meekoppelkansen hebben vooral positieve effecten op natuur en recreatie en negatieve effecten op landschap en cultureel erfgoed (inclusief archeologie).

De toepassing van stalen damwanden heeft negatieve effecten voor duurzaamheid (broeikasgasemissies, circulariteit). Het MER beschrijft verschillende innovatieve alternatieven, waarvoor minder materiaal (staal) nodig is en die tot minder geluid- en trillinghinder zullen leiden.

Wat is het advies van de Commissie?

Het MER is zeer uitgebreid en voorzien van een groot aantal deelrapporten. De informatie is goed gestructureerd en voorzien van overzichtelijke tabellen en verhelderende illustraties, gedetailleerd kaartmateriaal en dwarsprofielen. Mede door de veelheid aan informatie is het soms lastig om goed overzicht te krijgen. Zo ontbreekt een overzichtskaart die per deeltraject duidelijk maakt welke maatregelen waar nodig zijn.

¹ Piping betekent dat water onder de dijk door stroomt dat zand mee neemt en daardoor een tunnel onder de dijk vormt. Dit ondermijnt de dijk, waardoor deze kan bezwijken.

² Een vijf meter brede strook, bedoeld voor het maaien en inspecteren van de dijk.

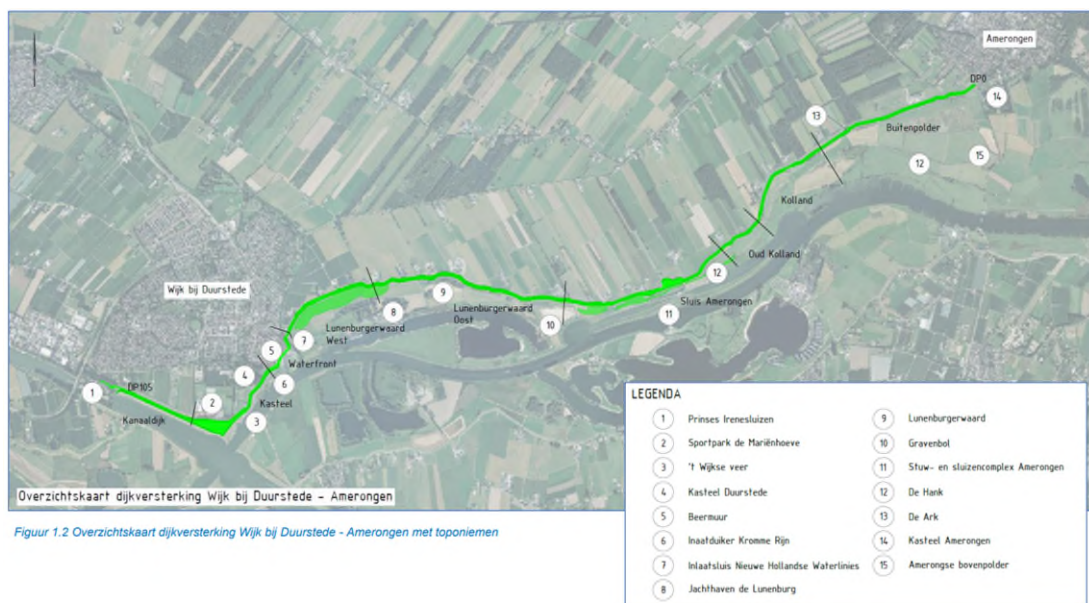
Het onderscheiden van een aparte variant zonder beheerstrook is waardevol. Daardoor kan afzonderlijk worden besloten over maatregelen die nodig zijn voor de waterveiligheid en maatregelen die wenselijk zijn vanuit beheerogpunt.

De effecten van taludverflauwing zijn niet (apart) beoordeeld, terwijl dit ook een maatregel is die vooral wordt genomen omdat de dijk daardoor makkelijker met voertuigen kan worden gemaaid. Ook is niet duidelijk welke maatregelen voortvloeien uit de extra opgave voor het faalmechanisme ‘grasbekleding afschuiving binnentalud’³.

De Commissie signaleert bij de toetsing van het MER dat op enkele onderdelen belangrijke informatie ontbreekt. Het gaat om de volgende onderwerpen:

- De effecten van stikstofdepositie in de bouwfase zijn niet in beeld gebracht. Het MER moet laten zien of aantasting van beschermde natuurgebieden door uitstoot van stikstof voorkomen kan worden, zo nodig door het nemen van mitigerende maatregelen.
- De effecten van ‘verticale pipingmaatregelen’ (damwanden of alternatieve oplossingen) op natuurwaarden die afhankelijk zijn van kwel zijn nog onvoldoende onderbouwd.
- De negatieve en positieve effecten op het landschap zijn niet altijd onafhankelijk van elkaar beoordeeld. Daardoor komen de negatieve effecten van taludverflauwing en van de beheerstrook onvoldoende tot uitdrukking.

De Commissie adviseert de ontbrekende informatie in een aanvulling op het MER op te nemen, en dan pas een besluit te nemen over het projectplan Waterwet. In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar beoordeling toe en geeft ze aandachtspunten voor het vervolgtraject.

Figuur 1: overzichtskartaal dijkversterking Wijk bij Duurstede–Amerongen (bron: MER deel 2)

Aanleiding MER

De dijkversterking Wijk bij Duurstede–Amerongen is onderdeel van het project Sterke Lekdijk, dat betrekking heeft op de noordelijke Lekdijk tussen Amerongen en Schoonhoven. Dit 55 kilometer lange traject is onderverdeeld in zeven dijktrojecten waarvoor aparte besluiten worden genomen. Voor de

³ Door overslag van golven infiltreert er water in de dijk. Hierdoor wordt de grond zwaarder en kan de grasbekleding aan de binnenkant van de dijk instabiel worden, waardoor deze aan de landzijde kan afschuiven.

dijkversterking Wijk bij Duurstede–Amerongen wordt door HDSR een Projectplan Waterwet opgesteld. Dit projectplan moet worden goedgekeurd door het College van Gedeputeerde Staten (GS) van de Provincie Utrecht. Voor de goedkeuring van dit besluit wordt op grond van het Besluit milieueffectrapportage (categorie D3.2., wijziging van een primaire waterkering) een project-m.e.r.-procedure doorlopen.

Voor de besluitvorming wordt – zoals voor alle projecten die onderdeel vormen van het hoogwaterbeschermingsprogramma – het MIRT–spelregelkader gevolgd. De m.e.r.-procedure maakt onderdeel uit van de verkenningsfase en de planuitwerkingsfase. Binnen deze fasen vindt op verschillende momenten besluitvorming plaats. Aan het einde van de verkenningsfase is de keuze voor het Voorkeursalternatief (VKA) bekrachtigd in een Nota VKA, die is vastgesteld door het Algemeen Bestuur van HDSR. Hiervoor is een MER deel 1 opgesteld. Het VKA is in de planuitwerkingsfase verder uitgewerkt, waarna het projectplan wordt goedgekeurd. Dit advies heeft betrekking op het MER voor het besluit over het projectplan Waterwet.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht – besluit over de goedkeuring van het projectplan Waterwet. De Commissie heeft in verschillende fasen van het project advies uitgebracht: een advies over de reikwijdte en detailniveau van de milieueffectrapporten voor alle Sterke Lekdijkprojecten⁴ en een tussentijds advies over het MER deel 1 voor het deeltraject Wijk bij Duurstede – Amerongen⁵.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3328 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar beoordeling toe. Aan deze beoordeling koppelt zij aanbevelingen. Als deze in een tekstkader staan dan is het uitvoeren ervan volgens de Commissie essentieel voor het volwaardig meewegen van het milieubelang bij het besluit over het projectplan. Aanbevelingen die niet in een kader staan zijn bedoeld om de kwaliteit van de besluitvorming – nu en in de toekomst – te verbeteren.

2.1 Waterveiligheid en andere ambities

2.1.1 Aanscherping waterveiligheidsopgave

In haar tussentijdse advies over het MER deel 1 heeft de Commissie geadviseerd de gevolgde stappen in het aanscherpen van de veiligheidsopgave en de consequenties daarvan voor het voorkeursalternatief (VKA) helder en eenduidig te beschrijven. In het MER deel 2 is dit proces

⁴ Sterke Lekdijk, advies voor reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport, 26 november 2018. Zie <https://www.commissiemer.nl/adviezen/3326>

⁵ Tussentijds toetsingsadvies over het milieueffectrapport deel 1, 14 mei 2020. Zie <https://www.commissiemer.nl/docs/mer/p33/p3328>

in voldoende mate beschreven. Bij de verdere detaillering van het ontwerp zal nog verdere optimalisatie plaatsvinden aan de hand van bodeminformatie en hydrologische modellen.

Uit aanvullend veldonderzoek (sonderingen) is gebleken dat vooral de opgaven voor de faalmechanismen 'piping' en 'grasbekleding afschuiving binnentalud' afwijken van waar eerder van werd uitgegaan. Voor piping is de redentatie duidelijk toegelicht en goed navolgbaar. Voor het faalmechanisme grasbekleding afschuiving binnentalud is de extra opgave – die geldt voor vrijwel alle dijkvakken – niet toegelicht in het MER.

Vanwege de aanscherpingen is per dijkvak onderzocht of het eerder vastgestelde VKA aanpassing behoeft. Het MER beschrijft per dijkvak welke varianten hierbij zijn overwogen en welke variant de voorkeur heeft gekregen. Zo leidt de extra opgave voor piping op een enkel dijkvak tot een omvangrijkere 'voorlandverbetering'⁶ en op andere dijkvakken tot minder omvangrijke ingrepen. Uit het MER is niet eenvoudig af te leiden in hoeverre het aangepaste VKA afwijkt van het oorspronkelijke VKA, onder andere omdat een overzichtskaart van de veiligheidsopgaven per dijktraject ontbreken. Het MER maakt niet duidelijk welke maatregelen voortvloeien uit de extra opgave voor het faalmechanisme grasbekleding afschuiving binnentalud en welke maatregelen onderdeel zijn van groot onderhoud.⁷

De Commissie beveelt aan om in het definitieve projectplan de extra opgave voor het faalmechanisme grasbekleding afschuiving binnentalud te verduidelijken. Geef daarbij aan welke maatregelen noodzakelijk zijn vanuit de veiligheidsopgave en welke maatregelen onderdeel zijn van (groot) onderhoud.

2.1.2 Innovatieve technieken

Naast de aanscherping van de opgaven is in het MER aandacht besteed aan de mogelijkheden voor het toepassen van innovatieve technieken. Met name de SoSeal methode⁸ wordt gezien als een kansrijk alternatief voor het toepassen van stalen damwanden vanuit oogpunt van kosten, duurzaamheid en milieu. Het MER (paragraaf 12.6) beschrijft gedetailleerd welke hoeveelheden staal en andere materialen nodig zijn voor de dijkversterking en de mate waarin hergebruik en recycling mogelijk worden geacht. De SoSeal methode leidt tot minder materiaalgebruik en minder emissie van broeikasgassen. Daarnaast zijn de kosten lager en is geen sprake van trillinghinder in de aanlegfase. SoSeal is niet herbruikbaar en scoort daardoor minder goed op het criterium 'circulariteit'.

De SoSeal-methode is nog niet op grote schaal toegepast. Hoewel er positieve resultaten gemeten zijn, brengt dit ook onzekerheden met zich mee. In een van de ingediende zienswijzen is aangegeven dat de SoSeal-methode kan leiden tot vermindering van kwel in het naastgelegen natuurgebied (zie ook paragraaf 2.2.2 van dit advies).⁹ Met het oog op de onzekerheden beveelt de Commissie aan om eerst een goed monitoringsplan op te stellen, en bij keuze van de techniek ook de middelen beschikbaar hebben om de effecten hiervan goed te monitoren.

⁶ Het aanbrengen van materiaal in het gebied voor de dijk aan de rivierzijde.

⁷ Het ontwerp Projectplan Waterwet geeft aan dat de uitvoering van de dijkversterking zal worden gecombineerd met groot onderhoud aan de dijk.

⁸ Het MER geeft aan: SoSeal is een methode waarbij met injecties de doorlatendheid van de bodem sterk wordt verminderd en hierdoor als het ware een scherm ontstaat. Deze injecties bestaan uit een samenstelling van organisch materiaal en (niet schadelijke) zouten.

⁹ Zienswijze Vereniging Natuur en Milieu, afdeling IVN, Wijk bij Duurstede

Voor horizontale voorlandverbeteringen wordt het toepassen van een bentonietmat¹⁰ als kansrijk gezien, als alternatief voor een metersdik kleipakket. Het MER stelt dat oplossingen met waterontspanners¹¹ niet aan de gestelde randvoorwaarden voldoen, maar dit is niet duidelijk onderbouwd. De Commissie beveelt aan om bij nadere uitwerking van het ontwerp aandacht te besteden aan maatregelen als waterontspanners – die al eerder zijn toegepast in het rivierengebied – ofwel nader te onderbouwen waarom deze maatregelen niet voldoen.

2.1.3 Andere ambities en meekoppelkansen

Het traject Wijk bij Duurstede–Amerongen maakt onderdeel uit van het integrale project Sterke Lekdijk. Voor dit integrale project zijn – naast de veiligheidsopgave – ambities geformuleerd voor onder ander natuur, landschap, recreatie en verkeer (bereikbaarheid en veiligheid). Een voordeel van de integrale aanpak – naast eenduidigheid – kan zijn dat aspecten die de schaal van het deelgebied overstijgen meer aandacht kunnen krijgen. Voor het project is dan ook een gezamenlijk ruimtelijk kwaliteitskader opgesteld¹², waarin kernkwaliteiten en ontwerpprincipes zijn vastgelegd. Ook is voor het gehele project een Strategische Nota van uitgangspunten vastgesteld en wordt door middel van een ‘Bestuurlijke Tafel Sterke Lekdijk’ en een onafhankelijk team Omgevingskwaliteit voorzien in een integrale visie en aanpak.

Uit het MER deel 2 blijkt dat veel van de ‘meekoppelkansen’ die gedurende het ontwerpproces zijn verzameld een plaats hebben gekregen in het VKA. Sommige van deze meekoppelkansen hebben een duidelijke meerwaarde voor natuur en/of landschap, zoals het herstel van kleiputten en de realisatie van een ecologische verbindingzone langs de rivier. Tegelijkertijd signaleert de Commissie dat de meerwaarde voor natuur en landschap minder groot is dan zij op grond van de ambities voor het integrale project had verwacht. Dat geldt zeker voor dit deeltraject, dat als enige Sterke Lekdijk-project buitendijks vrijwel geheel uit Natura 2000–areaal bestaat. Het feit dat het invullen van deze ambities afhankelijk is van (de medewerking van) meerdere partijen speelt hierbij waarschijnlijk een grote rol.

De Commissie beveelt aan om bij de verdere uitwerking van het ontwerp, in samenwerking met andere partijen, te onderzoeken welke kansen de dijkversterking biedt voor het realiseren van de ambities voor natuur. Vooral de provincie heeft daarbij een belangrijke rol, vanwege de ambities voor het behoud, versterken en verbinden van de natuurwaarden langs de Nederrijn en Lek.

2.2 Effecten op natuur

2.2.1 Stikstofdepositie

Met het oog op mogelijke significante gevolgen voor Natura 2000–gebieden is een Passende beoordeling opgesteld, die is geïntegreerd in het MER. Een groot deel van het dijktracé grenst

¹⁰ Een bentonietmat is een dunne mat bestaande uit twee lagen weefsel met hiertussen een laag bentoniet (poeder of granulaat). Deze mat vermindert de doorlatendheid vergelijkbaar met een metersdik kleipakket.

¹¹ Een waterontspanner is een systeem bestaande uit verticale filters (tot in de zandlaag) verbonden met een afvoersysteem. Met dit systeem wordt de druk onder de deklaag verlaagd bij stijgend rivierwater zodat opbarsten van de deklaag wordt voorkomen en hierdoor geen pipe kan ontstaan.

¹² Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen – Schoonhoven, Terra Incognita, 15 september 2016.

aan de Natura 2000-gebieden Rijntakken en Kolland & Overlangbroek. In beide gebieden liggen stikstofgevoelige habitats waarvan de kritische depositiewaarde in de huidige situatie wordt overschreden, waardoor de natuur aldaar onder druk staat of al is achteruitgegaan.

Het MER gaat nog uit van de zogenaamde bouwvrijstelling¹³ en berekent daarom niet de stikstofeffecten van de bouwfase. Die effecten kunnen aanzienlijk zijn, zeker als Natura 2000-gebieden in de omgeving al overbelast zijn door stikstof. In het MER deel 1 zijn de effecten van stikstofdepositie wel aangegeven. Daaruit bleek destijds – afhankelijk van het alternatief – een toename van 0,49–3,20 mol/ha/jaar op Natura 2000-gebied Rijntakken en een toename van 0,27–0,94 mol/ha/jaar op Kolland & Overlangbroek. Op grond daarvan kunnen significante gevolgen voor deze gebieden niet worden uitgesloten.

De gevolgen van de extra stikstof moeten in een Passende beoordeling worden beoordeeld. Deze moet in beeld brengen of aantasting van natuurlijke kenmerken kan worden uitgesloten. Hierbij kunnen mitigerende maatregelen worden meegewogen. Uit de wetgeving volgt dat een project alleen doorgang kan vinden als de zekerheid wordt verkregen dat de natuurlijke kenmerken niet worden aangetast, of de zogenaamde ADC-toets met succes wordt doorlopen.¹⁴ De Commissie merkt op dat de habitats waarop een toename van stikstofdepositie te verwachten is vooral kwetsbaar zijn voor verstoring en hydrologische omstandigheden en dat daarnaast het beheer van de gebieden sterk bepalend is.¹⁵ De effecten van stikstofdepositie zijn daardoor niet de meest bepalende voor het gezond houden van de natuur in de Natura 2000-gebieden.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER¹⁶:

- de tijdelijke effecten van stikstofdepositie in de beide Natura 2000-gebieden in beeld te brengen;
- te beoordelen of deze effecten tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van deze gebieden kunnen leiden. Bij deze beoordeling kunnen mitigerende maatregelen – zoals het inzetten van emissieloos of emissiearm materieel – worden betrokken.

2.2.2 Effecten op kwelafhankelijke natuur

Het MER stelt op basis van een watersysteemanalyse dat de realisatie van de verticale piping maatregelen (stalen damwanden of innovatie alternatieven) niet zal leiden tot afname van de kwel in naastgelegen natuurgebieden. Gesteld wordt dat deze maatregelen lokaal zelfs zullen leiden tot een verhoging van de kweldruk. De kwel is van belang voor de kwaliteit van de natuur, vooral in het naastgelegen Natura 2000-gebied Kolland & Overlangbroek. Een afname van de kweldruk kan tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van het gebied leiden.

¹³ Op 2 november 2022 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State een uitspraak gedaan waarmee artikel 2.9a van de Wet natuurbescherming (Wnb) en artikel 2.5 Besluit natuurbescherming onverbindend zijn verklaard. Dat betekent dat de bouwvrijstelling niet meer kan worden toegepast en de stikstofeffecten van de bouwfase wel betrokken moeten worden bij het besluit over een natuurvergunning en de daaraan voorafgaande voortoets.

¹⁴ De ADC-toets bestaat op grond van artikel 2.8 van de Wet natuurbescherming uit de volgende vragen: A: is er een alternatieve oplossing voorhanden? D: dient de activiteit een dwingende reden van groot algemeen belang? C: zijn compenserende maatregelen mogelijk om de gevolgen teniet te doen?

¹⁵ In enkele zienswijzen wordt gewezen op het belang van hydrologische omstandigheden en beheer, onder andere voor de ontwikkeling van glanshaverhooiland in de Lunenburgerwaard. Horizontale pipingmaatregelen (het aanbrengen van een bentonietlaag) zullen leiden tot verandering in de hydrologie in dit gebied. Dit hoeft niet ten koste te gaan van de kwaliteit, maar daarvoor is zorgvuldig beheer wel een vereiste.

¹⁶ In het MER is hier al rekening mee gehouden. Paragraaf 6.3.1 geeft aan dat de stikstofeffecten alsnog in beeld gebracht zullen worden indien de bouwvrijstelling niet van kracht zou blijven.

In een van de ingediende zienswijzen wordt gesteld dat de conclusies over de effecten op de kweldruk onvoldoende onderbouwd zijn.¹⁷ De Commissie constateert dat in geohydrologische berekeningen in de watersysteemanalyse uitgangspunten zijn gehanteerd, die zij niet heeft kunnen controleren. Het onderzoek maakt duidelijk dat de bodemopbouw in het studiegebied sterk varieert, waardoor in de huidige situatie zowel kwel als wegzijging optreedt. Het effect van een verticale pipingmaatregel zal daardoor ook per locatie verschillen, mede afhankelijk van de dikte van het watervoerende pakket en de diepte tot waar de maatregelen reiken.

Uit het MER en de bijlagen daarbij is deze informatie niet af te leiden, waardoor onvoldoende duidelijk is of hierdoor negatieve effecten kunnen optreden op kwelafhankelijke natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Kolland & Overlangbroek. Daarmee is er onvoldoende zekerheid dat de natuurlijke kenmerken van dit Natura 2000-gebied niet worden aangetast.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER de effecten van de verticale pipingmaatregelen op de kweldruk in het Natura 2000-gebied Kolland & Overlangbroek nader te onderbouwen, en zo nodig mitigerende maatregelen te beschrijven.

2.2.3 Overige effecten op natuur

Het MER en diverse achterliggende onderzoeken beschrijven de overige effecten op natuurgebieden en soorten voldoende.¹⁸ De verstoring van vogels in de aanlegfase zijn de belangrijkste negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit geldt vooral voor foeragerende ganzen. De gevolgen zijn in het MER beoordeeld als niet significant, op grond van de draagkracht van het gebied en de grote jaarlijkse fluctuaties in aantallen ganzen. De Commissie vindt dit voor de aanlegfase voldoende onderbouwd, maar wijst er wel op dat de verstoring in de gebruiksfase, bij gebruik van de beheerstrook door recreanten, kan toenemen.¹⁹

De varianten met en zonder beheerstrook hebben in het MER bij de effecten op Natura 2000 dezelfde beoordelingen gekregen. Volgens de afbakening van de beoordelingscriteria is dit juist.²⁰ Hierdoor wordt echter niet zichtbaar dat de beheerstrook wel degelijk leidt tot kwaliteitsverlies van ruim 5 hectare Vogelrichtlijngebied.²¹

Bij de beoordeling van effecten op het NNN is dit effect wel inzichtelijk gemaakt. Deze effecten worden niet als belangrijk gezien omdat op de beheerstrook 'kruiden- en faunarijk

¹⁷ Zienswijze Vereniging Natuur en Milieu, afdeling IVN, Wijk bij Duurstede

¹⁸ In enkele zienswijzen wordt erop gewezen dat er in de huidige situatie regelmatig dassen worden doodgereden die in de directe omgeving leef- en foerageergebieden hebben. Bij de realisatie van de dijkversterking kunnen (verkeersremmende) maatregelen worden genomen die leiden tot beperking van dit risico.

¹⁹ In een van de ingediende zienswijzen wordt gewezen op mogelijke verstoring door recreanten die gebruik maken van de buitendijkse beheerstrook. Dit risico is reëel indien de beheerstrook wordt opengesteld voor recreanten, vooral in combinatie met loslopende honden. Het (in bepaalde perioden) niet openstellen van de beheerstrook en/of het instellen van een verbod op loslopende honden kan dit risico beperken.

²⁰ Gesteld wordt dat geen ruimtebeslag optreedt op kwalificerende beheertypen en soorten, behalve 400 m² habitat van de kamsalamander. Daarnaast bestaat er ook een risico voor de dichtbij broedende blauwborst. De grens tussen een neutrale en een licht negatieve score is gekozen op 0,1 hectare.

²¹ Daarbij gaat het niet per definitie om verlies van de bestaande kwaliteit. De toekomstige realisatie van de habitats waarvoor het gebied is aangewezen wordt hierdoor waarschijnlijk wel bemoeilijkt.

grasland' wordt gerealiseerd. De Commissie merkt op dat voor dit beheertype onder andere gradiënten binnen het (grond)waterpeil van belang zijn. Het is nog onduidelijk hoe zich dit verhoudt tot het uitgangspunt dat de beheerstrook niet te drassig mag zijn.²²

De Commissie beveelt aan om – in het geval gekozen wordt voor de variant met beheerstrook – bij de verdere detaillering van het ontwerp te onderzoeken hoe negatieve effecten daarvan beperkt kunnen worden. Bijvoorbeeld door het versmallen van de strook en het beperken van de ophoging, zodat de juiste hydrologische randvoorwaarden beschikbaar zijn en het 'kruiden- en faunarijk grasland' (natuurtype N12.02) zich daadwerkelijk kan handhaven en verder ontwikkelen.²³ Ook het (in bepaalde perioden) niet openstellen van de beheerstrook voor recreanten en/of het instellen van een verbod op loslopende honden kan bijdragen aan het beperken van negatieve effecten.

2.3 Landschap en cultureel erfgoed, inclusief archeologie

2.3.1 Landschap en inpassing

De effecten op het landschap zijn beoordeeld op basis van de criteria cultuurhistorie en landschap, schaal en continuïteit profiel, herkenbaarheid hoofdvorm van de dijk en aansluiting bij landschappelijke structuren. De in hoofdstuk 3 van het MER opgenomen illustraties maken de visuele gevolgen van de dijkversterking goed duidelijk, hoewel de werkelijke gevolgen nog gedeeltelijk afhangen van de uitvoering (met name van de buitendijkse horizontale pipingmaatregelen).

De visueel-ruimtelijke effecten op het landschap zijn over het algemeen beperkt, omdat in veel gevallen is gekozen voor een technische constructie (damwand of alternatief) en doordat vooraf heldere inrichtingsprincipes zijn gedefinieerd. Het effect van de variant met beheerstrook is terecht apart in beeld gebracht. Vooral het aanleggen van op- en afritten naar woningen en het gedeeltelijk dempen van typerende sloten scoren negatief.

De Commissie plaatst de volgende kanttekeningen bij de beoordeling:

- De effecten van taludverflauwing zijn niet beschreven en beoordeeld. Dit is niet juist, aangezien de herkenbaarheid van de hoofdvorm hierdoor weldegelijk wordt aangetast. In de inpassingsvisie is als ontwerpprincipe voor de hoofdvorm van de dijk de voorkeur uitgesproken voor een 'getailleerde kruin'. Het uitvullen van het buitentalud tot een gelijkmatige helling van 1:3 is daarmee niet in lijn. Op dit criterium hadden beide varianten dan ook negatief beoordeeld moeten worden.
- De varianten met en zonder beheerstrook worden zeer positief beoordeeld op het criterium 'aansluiting bij landschappelijke structuren', door het ontwikkelen van een bloemrijke dijkbekleding over het buitentalud en natuurontwikkeling in de Lunenburgerwaard. Gesteld wordt onder andere: "De kleine negatieve effecten veroorzaakt door het permanent ruimtebeslag op de karakteristieke buitendijkse kleiwinputten en beplanting (o.a. knotwilgen) worden ruimschoots overtroffen door het ontwikkelen van een bloemrijke biodiverse dijkbekleding op het buitentalud". De

²² Zie pagina 38 van het MER

²³ Volgens de beschrijving op de website van BIJ12: "Kruiden- en faunarijk grasland wordt bij een goede kwaliteit gekenmerkt door variatie in structuur (ruigte en plaatselijk struweel, hogere en lage vegetatie) en een kruidenrijke graslandbegroeiing die rijk is aan kleine fauna. Gradiënten binnen (grond)waterpeil en voedselrijkdom zorgen voor diverse vegetatietypen.

Commissie vindt deze conclusie niet navolgbaar omdat het niet in lijn is met het inpassingsprincipe dat de dijk een heldere grens moet vormen tussen twee verschillende landschappen (binnendijks en buitendijks), die beide direct tegen de dijk aan moeten lopen. De overgang van de dijk naar het buitendijkse landschap verandert door de (opgehoogde) beheerstrook, de taludverflauwing en plaatselijk door het aanbrengen van een kleidek. Hierdoor wordt het buitendijkse landschap verder van de dijk weggeschoven. Negatieve en positieve effecten behoren daarom los van elkaar beoordeeld te worden.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER, bij de beoordeling van het criterium 'aansluiting bij landschappelijke structuren' de negatieve en mogelijk positieve landschappelijke effecten apart in beeld te brengen, vooral met het oog op de afweging over de taludverflauwing en de beheerstrook.

2.3.2 Cultureel erfgoed, inclusief archeologie

Een deel van de dijkversterking vindt plaats in een gebied dat onderdeel uitmaakt van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (UNESCO Werelderfgoed), namelijk de 'inlaatwerken' bij Wijk bij Duurstede. Met het oog op mogelijke negatieve effecten hierop is een Heritage Impact Assessment (HIA) uitgevoerd. De HIA is van goede kwaliteit en maakt terecht onderscheid tussen authenticiteit en integriteit van de kernkwaliteiten van de betreffende waarden. De Commissie onderschrijft de conclusie van de HIA, dat de dijkversterking niet leidt tot aantasting van UNESCO Werelderfgoed.²⁴

De effecten op archeologische waarden zijn uitgebreid beschreven in het MER en achterliggende bureauonderzoeken. De effecten van het voorkeursalternatief zijn op basis hiervan terecht als negatief beoordeeld. Dit geldt ook voor de realisatie van de ecologische verbindingzone in de Lunenburgerwaard (meekoppelkans 3), waarvoor maaiveldverlaging en baggerwerk moet plaatsvinden.

De werkelijke effecten op archeologische waarden zijn nog voor een belangrijk deel onzeker. Dat komt omdat voor sommige ingrepen nog exacte locaties bepaald moeten worden, maar ook omdat nog geen aanvullend veldonderzoek (boor- en/of proefsleuvenonderzoek) heeft plaatsgevonden.²⁵ Deze onzekerheden vormen een risico voor het vervolg, vooral als bij nader onderzoek archeologische vondsten worden gedaan die niet behouden kunnen blijven. Met het oog op de onzekerheden beveelt de Commissie aan om randvoorwaarden en maatregelen te formuleren voor de uitvoering en een procedure vast te leggen, voor het geval deze situatie zich voordoet.

Het MER maakt geen onderscheid tussen de aanlegfase en gebruiksfase met als argument 'dat de effecten op archeologische waarden altijd permanent zijn omdat aangetaste waarden in de bodem niet hersteld kunnen worden'. Op basis van de effectentabellen kan ten onrechte de indruk ontstaan dat in de aanlegfase geen effecten optreden. De aanleg en het gebruik (met zwaar materieel) van werkterreinen en eventuele bronnering kunnen negatieve effecten hebben op archeologische waarden. Omdat de locaties van werkterreinen en bronnering nog niet bekend zijn, kunnen deze effecten nu nog niet worden beoordeeld. De Commissie

²⁴ In een van de ingediende zienswijzen wordt aangedrongen op het beleefbaar maken van de voormalige duikersluis ter hoogte van de Kromme Rijn. De zienswijze doet daarvoor concrete suggesties.

²⁵ Dit komt onder andere omdat op sommige terreinen door grondeigenaren geen toestemming is verleend voor onderzoek.

beveelt aan om bij de verdere uitwerking van het ontwerp deze effecten alsnog te onderzoeken en waar nodig mitigerende maatregelen te nemen.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Yttje Feddes

drs. Sjef Jansen

drs. Pieter Jongejans (secretaris)

prof. dr. ir. Matthijs Kok

dr. Heleen van Londen

ir. Kees Slingerland (voorzitter)

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Goedkeuring van de Projectplan Waterwet.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit D03.2, "wijziging primaire waterkering". Daarom is een project-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.

Initiatiefnemer besluit

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 20 februari 2023 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3328](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

